ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу **Пакліної Тетяни Олександрівни** «Юридико-психологічна характеристика вбивств, учинених через необережність», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – «Юридична психологія»

Зростання рівня загальної злочинності в суспільстві закономірно призводить до активізації необережної злочинності. За своєю суттю необережна злочинність як складова загальної злочинності є явищем багатофакторним, соціально детермінованим.

Актуальність роботи Пакліної Т.О. у науковому плані полягає в тому, що суспільна небезпека вбивств, учинених через необережність, визначається їх ступенем та недостатністю вивчення кримінально-психологічних аспектів, що призводить до випадків неправильної кваліфікації правопорушення, визначення ступеня криміналізації особи правопорушника, прийняття помилкових судових рішень.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню юридико-психологічних засад учинення вбивства через необережність; встановлення в діях особи необережної вини; чинників, які сприяють учиненню нею вказаного правопорушення, та основних напрямів спеціальної і віктимологічної профілактики.

Дисертаційне дослідження Пакліної Т.О. виконано у рамках наукової програми та плану наукових досліджень кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. Обраний напрям дослідження узгоджується із Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженою постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року.

ВРСДЗ НАВС
Вх. № 529
"12" 02 2019 р.
кількість аркушів:
осн. док. 8 додаток —

Тема дисертації відповідає спеціальності 19.00.06 – юридична психологія. Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження відповідають обраній темі.

Проведене дослідження дозволило обґрунтувати та описати систему юридико-психологічних детермінант учинення вбивства через необережність; емпірично визначити сукупність індивідуально-психологічних особливостей, за наявності яких стає ймовірним учинення правопорушення з необережності; описати причини імпульсивної поведінки під час учинення вбивства через необережність; запропонувати обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін до п. 2, 3 ст. 25 «Необережність та її види» КК України.

За результатами дисертації сформульовано обґрунтовані висновки, рекомендації та пропозиції, що мають теоретичне та практичне значення, вказують на повне досягнення мети дослідження та розв'язання його завдань. Наукова новизна отриманих результатів не викликає сумнівів. Структура дисертації традиційна, вона складається із вступу, трьох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз проблематики необережного вбивства у суспільно-історичному світовому досвіді.

Автор проводить ґрунтовний аналіз витоків необережної злочинності починаючи від «Законів Хаммурапі» стародавнього Вавилона, правових актів, які відображали вчення про вину та злочини у період Київської Русі, приватного римського права, правових систем європейських країн. Проведено детальний аналіз необережної злочинності у російському кримінальному праві XIX ст., кримінальному праві радянського періоду (Кримінальні кодекси Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки у редакціях 1919, 1922, 1926 років, Української Радянської Соціалістичної Республіки у редакції 1960 року). Цей аналіз дав змогу відстежити еволюцію поняття «вбивство через необережність», акцентувати увагу на впливові характеру вини, мети й мотиву необережного злочину для призначення покарання, визначити основні недоліки сучасного тлумачення категорії «необережність».

Позитивним моментом є проведений у роботі розгляд міжнародної практики визначення поняття необережності, особливостей правової кваліфікації вбивства через необережність і характеристики особистості злочинця в сучасних правових системах.

Автор розглянув групи юридико-психологічних детермінантів учинення убивства через необережність, які зумовлені такими чинниками: 1) об'єктивні (соціальні) чинники; 2) соціально-психологічні чинники; 3) індивідуально-психологічні особливості конкретних правопорушників.

Це дозволило автору дійти висновку, що правопорушення залежить як від індивідуально-психологічних особливостей особи, так і від навколишнього соціального середовища, а тому необережні правопорушення слід розглядати як особливу групу в кримінальній класифікації, що має свою своєрідність (форма вини, об'єктивні та суб'єктивні чинники, соціально-психологічні детермінанти, мотивація, індивідуально-психологічні відмінності особистості правопорушника).

У другому розділі дисертації розглядається психологічний функціональний зміст феномену убивства, учиненого через необережність.

Психологічні особливості суб'єкта й суб'єктивної сторони вбивства через необережність вивчались автором шляхом аналізу статистичних показників динаміки даного виду злочину та матеріалів архівних кримінальних проваджень за ст. 119 Кримінального кодексу України, які представлені у Єдиному реєстрі досудових розслідувань Генеральної прокуратури України за період 2012-2017 років, а також шляхом визначення процесуальних і психологічних особливостей досудового розслідування необережних злочинів, спільних і диференційних ознак злочинної поведінки необережних вбивць та умисних вбивць.

Визначено, що важливою кримінально-правовою особливістю вбивства через необережність є характеристика суб'єкта злочину.

Найбільш вагомі результати цього розділу, на нашу думку, наступні:

1) розгляд суб'єкта злочину як важливої кримінально-правової

характеристики вбивства через необережність, а необережної злочинності – як кримінально-правової та соціальної проблеми;

2) виокремлення ознак суб'єктивної сторони складу злочину, притаманних вбивству через необережність (ст. 119 Кримінального кодексу України) для розмежування його від умисного вбивства (ст. 115 Кримінального кодексу України) або умисного заподіянням тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 Кримінального кодексу України);

3) виділення спільних ознак умисного вбивства та вбивства через необережність (однакова соціальна адаптованість та професійна успішність; низка індивідуально-психологічних рис);

4) відведення ситуації, яка передувала вбивству через необережність, ролі каталізатора злочину; аналіз злочинної самовпевненості та злочинної недбалості як форм необережності; визначення характеру діяння та ступеня його тяжкості шляхом встановлення вини правопорушника;

5) визначення процесуальних і психологічних особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених п. 1 ст. 119 Кримінального кодексу України, за результатами проведеного опитування слідчих Національної поліції;

6) порівняний аналіз характерологічних і поведінкових особливостей осіб, які вчинили вбивства через необережність (п. 1 ст. 119 Кримінального кодексу України), умисні вбивства (п. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України), за результатами проведеного психодіагностичного вивчення за методикою Р. Кеттелла «16-ти факторний особистісний опитувальник» (16 PF);

7) опис механізму формування злочинної поведінки в осіб, які вчиняють убивства через необережність.

Це дало змогу авторові стверджувати, що знання особливостей формування злочинної поведінки необережних вбивць надає можливості для прогнозу та визначення ймовірнісної моделі необережної злочинної поведінки

задовго до вчинення особою злочину.

У третьому розділі дисертації автор сформулював рекомендації, що стосуються оптимізації досудового розслідування та проведення окремих слідчих (розшукових) дій стосовно кримінальних правопорушень, передбачених п. 1 ст. 119 Кримінального кодексу України, визначив психологічну суть профілактики вбивств, учинених через необережність.

Значна увага відведена визначенню мотивації необережного вбивства та значенню проведення судово-психологічної експертизи. Аргументується доцільність використання терміну «необачність» замість категорії «недбалість».

Цінним з наукової точки зору представляється емпіричний висновок автора про те, що вбивство через необережність є вмотивованим злочином, мотив якого не завжди усвідомлюється особою чи підміняється соціально прийнятним мотивуванням. Об'єктивація особою своєї поведінки розглядається як чинник запобігання вчиненню нею правопорушення через необережність.

На основі вищезазначеного роз'яснення психологічну сутність проведення профілактичних заходів із попередження необережної злочинності на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях, а також визначено суб'єктів системи профілактики.

В цілому матеріали емпіричного дослідження представляють значний інтерес і можуть використовуватися у практичній діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, системі службової підготовки поліцейських, а також в освітньому процесі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України та цивільних закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку за напрямом «Право», під час проведення правоохоронними органами, засобами масової інформації та освітніми закладами заходів спеціальної та віктимологічної профілактики вбивств, учинених через необережність.

Вищевикладені міркування та констатації дають вагомі підстави для

позитивної оцінки наукової новизни, обґрунтованості та достовірності, основних положень і висновків дисертаційного дослідження Пакліної Т.О.

Даючи попередню оцінку, можна зазначити, що за рівнем постановки актуальності науково-практичної проблеми, арсеналом засобів її розв'язання та сукупністю отриманих результатів робота відповідає вимогам, які висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Основні положення дисертації ідентично представлені в авторефераті.

Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим вимогам.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, слід зупинитись на **основних дискусійних положеннях та зауваженнях**, які мають місце щодо його змісту:

1. У підрозділі 1.3. «Юридико-психологічні детермінанти вчинення убивства через необережність» дисертанткою здійснено спробу окреслити психологічні чинники, що визначають вчинення досліджуваного діяння. Однак **саме психологічні детермінанти** виокремлені автором **недостатньою мірою**, а головним чином описуються чинники соціальні, суб'єктивні, кримінологічні, які, безумовно містять психологічні компоненти, проте мають і самостійне значення в детермінації необережних убивств. Можливо це зумовлене принциповою позицією дисертанта, яка на с.61 стверджує,що «…психологічні та кримінологічні погляди на детермінацію необережної злочинності в цілому і, зокрема, необережних убивств, **загалом співпадають**», що, на наш погляд, проблематично.

2. У підрозділі 1.3. «Юридико-психологічні детермінанти вчинення убивства через необережність» здобувачкою аналізуються погляди на психологічне опосередкування убивств через необережність головним чином в роботах вчених-юристів. Натомість, **роботи фахівців-психологів**, які досліджували проблематику убивств, **залишились поза дослідницькою увагою**. У підрозділі згадуються наукові позиції лише І.С. Кона, О.Г.

Ковальова та С.Л. Рубінштейна, що, на нашу думку, зовсім недостатньо для висвітлення досліджуваних питань.

3. Дисертантка на с. 110 («Особливості формування злочинної поведінки в осіб, які вчиняють убивства через необережність») констатує, що «…створюючи портрет необережного вбивці, **неможливо однозначно стверджувати, які саме психічні якості притаманні цій особі**, оскільки, до певного часу, вони перебувають в прихованому стані і виявляють себе неочікувано для оточуючих, діють яскраво під впливом певних ситуацій і певних психічних травм». **Разом з тим**, на сс.. 121-123 викладено результати емпіричного обстеження необережних убивць, які «…**дозволяють констатувати наявність достатньо очікуваних психологічних профілів** необережних убивць». Зазначене свідчить про існування в дисертаційному дослідженні, принаймні в логіці викладання матеріалу, деяких протиріч.

4. У дослідженні встановлено, що «…86,0% правопорушників усвідомлюють, що вчинили вбивство за ст. 119 КК України, **виявляють щире каяття** щодо вчиненого та готові до співробітництва зі слідчим і встановлення з ним позитивного та продуктивного контакту, що свідчить про відсутність їх криміналізованості» (с.124). **Разом з тим**, на сс.121-122 зазначено, що 22,1% неумисних убивць притаманна **брехливість**, 22,1% - **зухвалість**, 24,4% - збудливість, 46,0% - **конфліктність**, 22,5% - **аморальність** та 19,8% осіб – **догідливість**, що може викликати певні сумніви у достовірності виявленого щирого каяття.

5. У підрозділі 3.1. («Психологічні особливості досудового розслідування убивств через необережність») **не приділено детальної дослідницької уваги** висвітленню важливої психологічної проблеми – **технології впливу на особу** в умовах готовності до співробітництва та в ситуації активної чи пасивної протидії розслідуванню.

Однак виказані зауваження принципово не знижують наукову і практичну цінність опанованої роботи, загальний рівень якої відповідає встановленим МОН України вимогам.

Висновок. Дисертаційна робота Пакліної Тетяни Олександрівни «Юридико-психологічна характеристика вбивств, учинених через необережність», є самостійним, завершеним дослідженням, в якому представлені нові науково-обґрунтовані результати, що мають практичну цінність для практичної діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України. Вона відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 року № 567, що відносяться до кандидатських дисертацій, а її автор Пакліна Тетяна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – «Юридична психологія».

Офіційний опонент:
Головний інспектор сектору поліграфологічних
досліджень та психологічного забезпечення
Департаменту «Корпусу оперативно-раптової дії»
Національної поліції України
кандидат психологічних наук **Л.М. Захаренко**

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ДЕПАРТАМЕНТ ДЛЯ ДОВІДОК 22 КОРД

Підпис Захаренко Л.М. підтверджую
Головний інспектор ВКЗ
управління організації служби
Департаменту «КОРД» НП України
підполковник поліції
О.М. Дишкант